

10 monogràfic Gabriel Ferrater.

Apropament, ni que sigui provisional, a un esbós de biografia de l'agònic Homo Poeticus Gabriel Ferrater.

Joaquim MALLAFRE

Gabriel Ferrater nasqué a la nostra ciutat el 20 de maig de 1922. L'avi del poeta, boter, havia fundat una empresa d'exportació de vins. La prosperitat a rel de la guerra del 1914-18 convertí la família en definitivament representativa. Famílies honorables, entorn d'homes que lluiten, cristal·litzen una determinada etapa burgesa en estrats sòlids dels quals pot sortir tot —el qui malgasta i el qui augmenta els guanys, el rebel i el teòleg, el poeta, el somniatruïtes, el comerciant i l'idealista— sense que el pòsit trontolli, sense que el tronc deixi de fer la seva via al marge de les branques. Les branques sí que en depenen i poden assimilar-se al tronc o viure —efímeres o rebrots de nous arbres— la seva pròpia vida singular, però amb arrels definitives.

Crec que en aquest entortolligament poc explicable en termes racionals, quasi biològic, hem de situar el petit Biel.

El seu pare, home culte i protector de la cultura, comerciant i investigador de nous sistemes, posseeix en ell les contradiccions de l'intel·lecte pur amb el pràctic. Quina formació donarà als seus fills? Els **padres** serveixen poc temps. La institutriu pot semblar més adequada des del punt de vista d'uns liberals ja aristocràtics (en el ple sentit del terme) que viuen en un mas. El mas, l'allunyament d'altres companys, el camp i les lectures d'una biblioteca àmplia i oberta... Costums de solitud que els germans no alleugeraven en aquell moment, i de reflexió pre-adolescent. I en sec un espetec col·lectiu:

**Quan va esclatar la guerra jo tenia
catorze anys i dos mesos...**

Quina llibertat en sec! Què fàcil el conyac preparat al magatzem, l'amor comprat entre els soldats, i Tito i els discursos, i —sobretot— la por afluixa-regnes dels grans. Por important a l'obra

del poeta com ha assenyalat Castellet. La por dels grans era percebuda pel Biel, i el món dels adults s'esfondrava. La por no permetia estructures morals incommovibles i s'emparava —potser sense saber-ho ell— del nen.

El 1938, el pare, membre d'Acció Catalana, és enviat a Burdeos com a canceller del Consolat. Allí G. Ferrater coneix Sartre, descobreix Góngora, escriu poemes, de vegades en francès, amb una facilitat per les llengües que li permetrà d'estudiar-les tot llegint o de parlar en grec pels bars amb el catedràtic de l'Institut senyor Castañón, quan torni a Reus l'any 1941 i faci un Batxillerat asistemàtic i trencat pel servei militar. Vint-i-cinc mesos de parèntesi del 1943 al 1945 li serviran, en el lleure, per al descobriment personal, per a l'estudi segur del solitari que sempre serà, malgrat les amistats permanents. Es tracta ara de l'**Anàlisi Algebraica** de Rey Pastor que li farà descobrir la matemàtica. El senyor Baró és un excel·lent mestre per a un alumne tan àvid de coneixement. Mentrestant fa versos (algun dels quals guarda la senyoreta Odena amb afecte per aquell alumne tan especial, de formació tan singular i allunyada dels altres companys), llegeix Ortega quan li ve a tomb i a les nits surt amb els amics; fan por als altres —cruel de vegades— amb la seva por de joves independents enmig de la por de la immediata postguerra. Treballa en el negoci de vins amb el seu pare. Després es matricula d'Exactes, que deixarà al cap de tres anys per l'Astronomia, l'estudi de l'alemany, la pintura... Un dia estriparà els seus quadres, un altre, els seus aforismes. Aquestes provatures, la curiositat universal i la insatisfacció de la feina feta en un moment determinat amb la consegüent ruptura sense concessions, fruit d'una crítica severa amb ell mateix, d'una

ironia intel·ligent envers la seva pròpia producció —potser llevat dels seus versos— són constants a la seva vida. No era indulgent amb els altres perquè començava no sent-ho amb ell mateix. No perdonava l'estupidesa.

I un cop directe: 1951. Al pare, amb idea de nous sistemes que haurien necessitat d'un esperit pràctic i d'una època menys difícil, no li van bé els negocis. L'entorn no perdona. L'ambient familiar s'enrareix. I se suïcida. Amb els papers arreglats. Amb una fredor estranya. No responc de la veritat de l'anècdota però m'impressionà quan jo era petit, explicada per un company meu de curs que ho havia sentit dir a son pare: El senyor Ferraté es troba amb els amics i està decaïgut, desesperat:

—Em tiraria un tret.

—Doncs fes-ho, home. —Els amics se'l volen prendre en broma.

—El canó de la pistola és tan fred!

—Posa-hi un mocador i no t'ho semblarà.

El pare del meu amic quedà esborrat en saber la sobtada dissolució en la mort, d'aquella solitud.

Només faltava això! El Biel, amb una sensibilitat afinada, amb una intel·ligència fora del corrent, frenada ara per al judici, potser fins i tot per a la comprensió. Mai no sabrem exactament com el treballà el fet. Però és curiós que ell que desfà tants de tabús no en parli en els seus versos ni en les converses. No seria estrany que el seu realisme moral sorgís d'un xoc enfront dels fets —procés més que fets aïllats, naturalment— que fereixen íntimament la seva sensibilitat de nen, de nen que plora. Però també és l'home lúcida que no es perdona el sentimentalisme, que reacciona amb una objectivitat crua recolzada en una subjectivitat rica i sofrent que desitja allò que el cervell escèptic li nega.

**No sé mentir-me un record més,
alguna mà.**

Gabriel Ferrater sortirà de Reus per no tornar-hi. Trenca amb Reus, ciutat amb la qual sempre mantindrà, però, uns vincles especials. No és estrany que, més tard, s'hagi entendrit parlant-ne, que hagi estimat alumnes de Reus —i d'arreu— en sentir-se estimat, que hagi preguntat

monogràfic Gabriel Ferrater. 11

per aquelles noies, ja matrones, que es mirava, més jove. Prefereix recrear un passat remot, aturat d'alguna manera en les filles, en cada dona coneguda i potser sempre llunyana, i no tornar a fer nusos als lligams que trencà.

Tradueix. Coneix i admira Riba. Troba en el cercle de Valentí Fiol afecte i mesatge. Interessos múltiples ja decantant-se decididament cap a la llengua: de les novel·les policiaques a la gramàtica.

El 1957 és l'any del descobriment de Shakespeare. Tres anys més tard **Da nucs pueris** dona constància d'un llenguatge poètic nou i madur. El 1962: **Menja't una cama**. Un any més tard va a Alemanya on tradueix i entra en contacte amb la doctrina lingüística de Blomfield, Bello, Jespersen, Chomsky, Fillmore... Gabriel Ferrater estarà a partir d'ara pendent dels principals corrents lingüístics i la seva intel·ligència li permetrà de sintetitzar-los vivencialment, com pocs al país.

El matrimoni de l'any 1964 no és gaire cosa més que un episodi que no quallarà. Suposem que devia ser difícil. Com a nota positiva queda en tot cas el respecte que tingué envers l'esposa, i la seva intel·ligència, fins i tot després de separar-se'n.

L'actitud de Ferrater davant l'amor, el sexe, ha estat sempre especial amb totes les dones, plena de riquíssimes contradiccions a la recerca d'un assadollament humà total, panteista, difícil d'omplir. Per això —altra reacció—: què t'has cregut, Biel? Toca de peus a terra! Si en definitiva hi ha noies que com la de la seva faula:

Tenia el cos molt personalitzat

**i gens amic dels altres cossos, mai
distret de les fronteres i distàncies**

i que com l'alcohol més fort s'enduran l'home. A què es pot aspirar sinó a l'amistat de braç o

l'auguri d'amistat als altres cossos

amb tota la por de la mà, bestiola suplicant, amb la por que fa del sexe una guerra?

els que van a la guerra, i la carn

els fa por, i la destrossen i n'abusen.

Reacció enverinada per una estranya frustració de quedar-se sol ell, dones i dies

el plor d'un nen

esquinça violent.

"Es potser el nen

que no hem fet, i que se'ns queixa".

Fill,

criatura dels altres, calla. Troba't

els dos que tu delates, pobres dos

que es van prometre, i no han sabut

[complir-se.

Temptador massa tosc, ens fas ver-

gonya.

Troba qui t'ha volgut quan oferies

un altre cos. Rebolqueu-vos tots tres.

L'any 1965, el domini de la gramàtica el porta a aplicar l'Estructuralisme al català, ajudant a crear un context on no fos província, vergonyant o subsidiari aquest estudi. També en poesia representa el xoc enfront de vells prestigis locals i enfront de la maquinal servitud europea o a **Espru**, discrepant, com assenyala Joan Fuster, en dicció i sobretot, en matèria, de les vigències acceptades. I això no per despreci sinó per una assimilació del millor de Gil de Biedma, de la gran generació després d'**Espru**, de Carner, Foix i Riba, d'un neonoucentisme de caire quotidià, del joc, que li fa dir que escriure en vers "és si fa no fa, l'única manera divertida d'escriure; de la seva profunda vivència, en fi, de la literatura. I de l'art, del qual havia estat crític. I de la matemàtica, que no deixa mai perquè el cultiu de la ciència és imprescindible en la nostra cultura.

Del 1966 és la **Teoria dels cossos**. Un aplec dels tres llibres esmentats, deixarà la seva obra poètica definitivament fixada a **Les dones i els dies** de 1968.

La Universitat autònoma el crida perquè doni uns cursos de Lingüística General i de Crítica Literària i G. Ferrater s'aboca, com a tot, als alumnes que segueixen, meravellats, la vivència apassionada de la poesia de Carner o dels problemes lingüístics, donada per un home lúcida amb un sediment cultural i artístic extraordinari. Això sí, hi ha dies que no pot donar les classes perquè l'alcohol l'en priva com el priva d'escriure versos. No deu res a la beguda i ell ho sap i ho ha dit. Però potser no ha sabut desfer-

se del costum de guerra, quan era tan fàcil beure conyac al magatzem, i potser més tard ha estat massa fàcil de seguir-ho fent quan la inseguretat, el dolor de ser viu, demanava de ser apaivagat junt amb la hipersensibilitat i la lucidesa. Hipersensibilitat amb els altres i amb ell mateix. I la cirrosi no és més que una anella d'aquest cercle infinit que tallarà de cop.

Somniava a suïcidar-me

**(tancat al ventre de la nit
calenta, o en el fred matí)**

**però per sota treballava
un quest sinuós, i em portava
vers aquí, vers ara i vers tu**

**minyona inútil, despedim la
vida, però sense ferir-la.**

El 27 d'abril de 1972 va perdre l'aquí, l'ara, el tu. O potser no podia tenir-los. O potser ja els havia trobats i sabia que no podia esperar-ne res més. No res més llevat de l'afecte dels amics —i és deixar molt!—. L'Emili Argilaga que ha deixat també tants amics, volia amb tant d'interès recordar Gabriel Ferrater al Centre de Lectura! La seva obra compartida! Es alguna cosa, petita, subjectivada, canviada, viva, per al cel panteista de Gabriel Ferrater. El "drapaire mut" no té res a fer.